

In the name of Allah, the compassionate, the merciful
به نام خداوند بخشنده مهربان

سرشناسه: ربانی، محمدتقی، ۱۳۳۹
عنوان و نام پدیدآور: مهدی باوری در اندیشه اعتقادی مسلمین / محمدتقی ربانی میانجی
مشخصات نشر: قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰
مشخصات ظاهری: ۲۲۰ ص
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۱۵-۰۷۴-۶
یادداشت: چاپ دوم؛ ۱۴۰۲
یادداشت: کتابنامه: ص. [۲۰۹] - ۲۲۰؛ همچنین به صورت زیرنویس
موضوع: محمد بن حسن رضی الله عنه، امام دوازدهم، ۲۵۵ ق / مهدویت / موعودگرایی
شناسه افزوده: جامعة المصطفی رضی الله عنه العالمية. مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی رضی الله عنه
رده‌بندی کنگره: BP۲۲۴
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۴۶۲
شماره کتابشناسی ملی: ۸۷۸۱۸۴۸
مرجع تولید: مؤسسه کوتاه مدت و فرصت‌های مطالعاتی
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است

BA0468

مهدی باوری در اندیشه اعتقادی مسلمین
مؤلف: محمدتقی ربانی میانجی

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی رضی الله عنه
● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی رضی الله عنه

مراکز پخش

◀ ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸ تلفن: ۳۷۸۳۶۱۳۴ ۲۵ ۹۸+
تلفکس: (داخلی ۱۰۵)/۳۷۸۳۹۳۰۵ ۲۵ ۹۸+
◀ ایران، قم، بلوار محمد امین، سه‌راه سالاریه تلفن: ۳۲۱۳۳۱۰۶ ۲۵ ۹۸+

📧 pub_almustafa 🏠 pub-almustafa.ir ✉ miup@pub.miu.ac.ir

باسپاس از دست اندرکارانی که ما را در تولید این اثریاری رساندند.

● مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت ● مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری ● ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفیٰ

مهدی باوری در اندیشه اعتقادی مسلمین

محمدتقی ربانی میانجی

سخن ناشر

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی، فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پایبندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این رو، مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و اندیشه‌های ناب و ژرف، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی رحمته‌الله و مقام معظم رهبری علیه‌السلام می‌باشد.

جهانی‌شدن و گسترش سلطه فرهنگی غرب در سایه رسانه‌های فرهنگی و ارتباطی، اقتضا دارد که دانش پژوهان و علاقه‌مندان به این مباحث، با اندیشه‌های بلند و ارزش‌های متعالی آشنا شوند و این مهم، با ایجاد رشته‌های تخصصی، تولید متون جدید و غنی، گسترش دامنه آموزش و تربیت سازمان‌یافته دانشجویان به سرانجام خواهد رسید. این فرایند، گاه در پرداختن به مباحث بنیادین و تدوین متون تخصصی تعریف می‌شود و گاه در نگارش بحث‌های علمی، اما نه چندان پیچیده و تخصصی به ظهور می‌رسد.

بالندگی مراکز آموزشی، درگرو نظام آموزشی منسجم، قانونمند و پویاست. بازنگری در متن‌ها و شیوه‌های آموزشی و پژوهشی و به‌روز کردن آنها نیز این انسجام و پویایی و در نتیجه، نشاط علمی مراکز آموزشی و پژوهشی را در پی دارد. «جامعة المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم العالمية» به‌عنوان بخشی از این مجموعه، که رسالت بزرگ تعلیم و تربیت طلاب غیر ایرانی را بر عهده دارد، تألیف متون درسی مناسب را سرلوحه تلاش خود قرار داده و تدوین و نشر متون درسی در موضوعات گوناگون علوم دینی، حاصل این فرایند است.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفی صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم

فهرست

۱۱	مقدمه
۱۵	درس اول: تعریف مهدویت و گستره باور به آن
۱۵	درآمد
۱۷	تعریف مهدویت
۲۳	درس دوم: اهمیت و ضرورت مباحث مهدویت
۲۳	درآمد
۲۴	اهمیت و فواید فراگیری معارف مهدوی
۳۵	درس سوم: منبع‌شناسی معارف مهدویت
۳۵	درآمد
۳۷	مصادر و آثار
۴۹	درس چهارم: نجات بخشی در ادیان (توحیدی)
۴۹	درآمد
۵۰	نجات بخشی در ادیان
۵۳	اعتقاد به منجی در کتب مقدس مسیحیان
۵۴	اعتقاد به منجی در کتب مقدس زرتشتیان
۵۷	اعتقاد به منجی در کتب مقدس هندوها

- ۵۸ _____ منجی در دین بودا
- ۵۹ _____ اندیشه موعود باوری در اسلام
- ۶۳ _____ درس پنجم: مهدی باوری در مذاهب اسلامی
- ۶۳ _____ درآمد
- ۶۴ _____ دیدگاه اهل تسنن در مورد مهدویت
- ۷۷ _____ دیدگاه وهابیان از اهل سنت درباره مهدی باوری
- ۷۹ _____ دیدگاه زیدیه درباره مهدی باوری
- ۸۱ _____ مهدویت در اسماعیلیه
- ۸۶ _____ مهدویت در میان صوفیه
- ۹۴ _____ معرفت نوعیه
- ۹۹ _____ درس ششم: حقیقت مهدی باوری در اسلام
- ۹۹ _____ درآمد
- ۱۰۱ _____ پاداش‌هایی نزدیک
- ۱۰۷ _____ تأملاتی در وعده‌ها
- ۱۱۳ _____ درس هفتم: موعود وعده‌های الهی
- ۱۱۳ _____ درآمد
- ۱۱۴ _____ ۱. کاربرد مهدی در منابع و متون
- ۱۱۵ _____ ۲. موعود؛ برگزیده‌ای شخصی
- ۱۱۷ _____ ۳. موعود؛ قادر به تحقق بخشی وعده‌های الهی
- ۱۱۸ _____ الزامات تحقق بخشی
- ۱۱۸ _____ یک: داشتن علم الهی و عالم به دین
- ۱۱۹ _____ دو: داشتن مقام عصمت
- ۱۲۰ _____ سه: برخوردار از قدرت قدسی و مؤید به امدادهای غیبی
- ۱۲۰ _____ چهار: تدبیر و مدیریت ولایی امام (منصوص و برگزیده)
- ۱۲۳ _____ پنج: عهده‌داری توأمان امر امامت و مهدویت

- درس هشتم: موعود شخصی و موجود (تولد و دوران کودکی) _____ ۱۲۹
- درآمد _____ ۱۲۹
۱. چگونگی ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۳۰
- الف) پنهانی بودن ولادت _____ ۱۳۲
- ب) فلسفه مخفی بودن ولادت _____ ۱۳۳
۲. اثبات ولادت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۳۵
- الف) نوید پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و معصومین علیهم السلام به ولادت فرزند امام حسن عسکری علیه السلام _____ ۱۳۵
- ب) نوید امامان معصوم علیهم السلام به ویژه امام عسکری علیه السلام به ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف و بیان واقعه تولد _____ ۱۳۵
- ج) خبر دادن امام عسکری علیه السلام از ولادت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۳۵
- د) خیر حکیمه (عمه امام عسکری علیه السلام) از ولادت آن حضرت _____ ۱۳۶
- ه) خبر نسیم و ماریه (خادمان بیت امامت) _____ ۱۳۷
- و) گزارش عده فراوانی از عالمان و بزرگان شیعه و پذیرش امر تولد توسط همه علماء _____ ۱۳۸
- ز) اجماع قاطبه شیعه بر ولادت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۳۸
- ح) گزارش برخی دانشمندان اهل سنت از ولادت آن حضرت _____ ۱۳۸
- یک: زمان ولادت _____ ۱۴۱
- دو: پاسخ به برخی پرسش ها و شبهات _____ ۱۴۲
- درس نهم: غیبت؛ انتظار و منتظران _____ ۱۴۹
- درآمد _____ ۱۴۹
۱. مفهوم غیبت _____ ۱۵۰
- الف) ناپیدا بودن امام _____ ۱۵۱
- ب) ناشناس بودن امام عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۵۲
۲. حکمت و چرایی غیبت _____ ۱۵۵
- الف) حفظ جان امام عجل الله تعالی فرجه الشريف _____ ۱۵۶
- ب) بر عهده نداشتن بیعت ظالمان _____ ۱۵۶
- ج) راز الهی _____ ۱۵۶
- د) امتحان مردم _____ ۱۵۷

۱۵۸. ه) آماده نبودن جامعه و نداشتن انصار _____
۱۵۸. ۳. غیبت و انتظار _____
۱۶۰. ۴. نگاهی گذرا به چیستی انتظار _____
۱۶۲. ۵. انتظار و منتظران _____
۱۶۲. ۶. معرفت امام عَلَيْهِ السَّلَام _____
۱۶۴. ۷. یاد امام عَلَيْهِ السَّلَام در همه آنات و ایام زندگی، ادای حقوق حضرت _____
۱۶۵. ۸. تقوای الهی و التزام دقیق و محکم به آن _____
۱۶۵. ۹. ارتباط و التزام محکم با حجت‌های حجت الهی؛ علما و حوزه‌های علمیه _____
۱۶۶. ۱۰. دعا و نیایش برای حضرت عَلَيْهِ السَّلَام _____
۱۶۸. ۱۱. صدقه، احسان و انجام هر معروف از طرف حضرت _____
۱۷۱. درس دهم: علایم و نشانه‌های ظهور _____
۱۷۱. درآمد _____
۱۷۲. علایم و نشانه‌های ظهور _____
۱۷۲. ۱. خروج سفیانی _____
۱۷۳. ۲. خسف در بیداء _____
۱۷۴. ۳. خروج یمانی _____
۱۷۵. ۴. قتل نفس زکیه _____
۱۷۶. ۵. صیحه آسمانی _____
۱۷۹. درآمدن پرچم‌های سیاه از خراسان _____
۱۷۹. تطبیق نشانه‌ها بر حوادث و معیارهای آن _____
۱۸۵. درس یازدهم: ظهور و قیام _____
۱۸۵. درآمد _____
۱۸۵. سرآغاز ظهور _____
۱۸۷. اولین نشانه‌ها _____
۱۸۹. قیام و مبارزه با ائمه کفر _____

۱۹۷	درس دوازدهم: حکومت جهانی مهدوی
۱۹۷	درآمد
۱۹۸	دولت کریمه مهدوی
۱۹۸	چرایی حکومت جهانی
۱۹۹	ویژگی‌های حکومت مهدوی
۱۹۹	۱. تحقق کامل عدالت
۲۰۰	۲. شکوفایی و کمال علم
۲۰۰	۳. تجدید دین و حاکمیت دینی
۲۰۱	۴. امنیت و آرامش (رفاه و بی‌نیازی)
۲۰۳	۵. عزت و کرامت انسانی
۲۰۴	۶. دولت بی‌پایان
۲۰۴	۷. فراوانی نعمت و بی‌نیازی
۲۰۵	۸. پایان یافتن شرارت و درندگی و حیات سالم همه موجودات
۲۰۹	منابع

مقدمه

برگزاری دوره‌های معرفتی، که از سوی مؤسسه حکمت - مرکز آموزش‌های کوتاه‌مدت و فرصت‌های مطالعاتی - المصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ در حال انجام می‌باشد، جریان بسیار مبارکی است که روز به روز متقن‌تر، و گستره اثربخشی آن نیز وسیع‌تر می‌گردد. حرکتی ارزشمند در راستای پشتیبانی از باور و ایمان شیعیان در سراسر جهان، استوارسازی معرفتی و ارتقاء آن، و همچنین برای سایر مسلمانان در حال انجام است.

در این فضای علمی فراهم‌شده، از موضوعات مورد نیاز و پُر درخواست، مهدی‌شناسی (مهدویت) است. امروزه، شناخت و فراگیری آموزه‌های مهدی‌باوری و اطلاع از شبهات و پاسخ‌های آن، آشنایی با جریان‌های منحرف و مدعیان در بسیاری از مناطق جهان، یک واجب تعیینی است؛ به‌گونه‌ای که این مهم از دغدغه‌های اصلی شرکت‌کنندگان در دوره‌هاست. حتی در موارد زیادی زمان اختصاص‌یافته جواب‌گویی درخواست‌ها نبوده و با اصرار و رایزنی‌های فراوان، ساعاتی به دوره اضافه شده است. محدودیت دوره‌ها و فرصت‌های اندک و گستره‌های موضوعی فراوان در مهدویت، که لازم است در قالب واحدهای درسی فشرده ارائه شود، اجازه اقدامات تفصیلی و بلندمدت را نمی‌دهد. بنابراین، لازم است برای اثربخشی افزون‌تر و فراتر از زمان تعریف‌شده برای دوره حضوری، با کارشناسی‌های

لازم، به اتخاذ روش‌هایی اندیشید و راهکارهایی متفاوت را بررسی و اجرا کرد تا مورد استفاده قرارگیرد. گفتنی است که اگر در این دوره‌های محدود، هنر اصلی و تمرکز بر ایجاد حساسیت و سؤال‌سازی پژوهشی باشد و سپس مسیر و راه رسیدن به مقصود و ابزارها و منابع مورد نیاز و در دسترس تعریف و ارائه شود، می‌توان چنین توقع داشت که فراگیر، حجمی قابل اعتنا از اهداف مدنظر در دوره را خود پیگیری و دنبال کند تا به نتایج مطلوب و توفیقات علمی دست یابد.

برای نیل به این مهم، چه باید انجام می‌شد؟ بحمدالله این مطالبه ارزشی، مورد توجه مدیران فهیم و کارشناسان پرتلاش بوده است. بررسی و مطالعات کارشناسی برای پی بردن به روش‌ها و ارائه راهکارهایی مناسب بر اساس ظرفیت‌ها و مقدرات مطرح گردید. از رهیافت‌های اعتلای دوره‌ها، تدوین «متون درسی» مناسب و منطبق با ظرفیت، حجم زمانی و الزامات و مقتضیات دوره‌ها بود که این اثر، حاصل این تدبیر است و امید است که با بازنگری‌ها، ویرایش‌های محتوایی تکمیل‌تر شود و البته نباید فقط به این اقدام محدود شود.

اثر پیش‌رو، با توجه به ارتباط علمی طولانی مدت در حوزه مطالعات و مباحث مهدوی، اجرای دوره‌های آموزشی، و مشورت با کارشناسان از تخصص‌های مختلف، با تعریف «شناخت معارف مهدوی» تألیف شد که امید است با دریافت آرا و بازنگری‌ها، ویرایش‌های محتوایی و رفع معایب و کاستی‌ها تکمیل‌تر شود. در این اثر درسی، اصول و نکاتی مورد توجه قرار گرفت که برای استفاده و بهره‌وری افزون‌تر، به مواردی اشاره می‌گردد:

الف) ترسیم و ارائه تابلویی کامل از آنچه در مباحث مهدویت - اصول و بنیان‌های

مهدوی - مورد نیاز است؛

ب) بیان حجمی محدود از معارف در حد یافتن آرامش معرفتی و تحکیم زیرساخت‌های اعتقادی؛

ج) نظر به تعاریف خاص آموزشی و تدوین متن درسی، بسنده کردن به بیان مقبولات و آنچه منشور اعتقادی شیعه شمرده شود و پرهیز کردن از مباحث پژوهشی و نظریه‌پردازی‌هایی که فعلاً میان اندیشوران مورد بررسی و نقد و ابرام است؛

د) توجه به بنیان‌سازی معرفتی و هم‌زمان، ایجاد سؤال و انگیزه و معرفی منابع در دسترس برای جست‌وجو و تلاش افزون‌تر؛

ه) معرفی منابع مورد نیاز و متناسب با سطح فراگیری با رعایت در دسترس بودن، توجه به گستره مباحث، و شمول فرق و مذاهب؛

و) مبتنی بودن محتوا و چینش مباحث بر شاخص‌هایی مانند: تجارب میدانی مبتنی بر تدریس طولانی‌مدت مباحث مهدوی و بررسی بازخوردها، اخذ آرای حضوری فراگیران، و ارزیابی‌های فنی کارشناسان دوره؛

ز) رایزنی و گفت‌وگو با مدرسان و محققان مهدوی پژوهی و در مواردی، برگزاری جلسات کارشناسی؛

ح) پرهیز از صعوبت در ارائه مباحث و روان‌سازی آنها. هرچند در این باره اقدام‌های افزون‌تر لازم است.

گفتنی است مهدویت، به دلایلی چند، هم مورد اقبال و علاقه فراوان اهل قلم است و هم بسیاری علاقه دارند تا در این باره قدمی به عنوان ارادت به ساحت مهدوی بردارند. همین امر، باعث فراوانی یا به تعبیری، اشباع آثار و منشورات مهدوی شده است. بر این، سوای آثار ارزشی و ایجاد انس و علاقه به ساحت مقدس دین و ارزش‌های دینی - که در جای خود محترم‌اند - در نگاهی دیگر، موجب شده است بسیاری از مباحث در این کتاب‌ها، فقط عنوان شود و اصطلاحاً بسیاری از مدخل‌ها و

موضوعات لازم و معرفتی زخمی شود؛ یعنی این که اثری تألیف و منتشر شده؛ اما در واقع ابهامات در موضوعاتی، همچنان باقی باشد. به لحاظ عدم تسلط یا احاطه نداشتن صاحب اثر به دقایق، اثر ضعیف و غیر قابل بهره برداری است. ضعف دلایل و عدم تنقیح مباحث، همچنان نیازمند بررسی است.

در کنار این دو عامل، رمزی بودن، لغزنده و راهزن بودن مدخل‌های مهدوی، موجب سوءاستفاده فراوان از این آموزها شده است. به دلیل این عوامل، لازم است دقت و رعایت بیشتری صورت گیرد. بنابراین، هرگونه اقدام به منظور تدوین متن آموزشی برای فرگیران دوره‌های آموزشی - خصوصاً شرکت‌کنندگان غیر ایرانی دوره‌های کوتاه مدت - باید با حساسیت و بررسی‌های چندباره و دقت مضاعف همراه باشد؛ به گونه‌ای که آسیبی کمتر داشته باشد، معرف و مبین منشور اعتقادی شیعه بوده، و با هدف استوارسازی و استحکام پایه‌های معرفتی تدوین شده باشد؛ که امید است در این اثر، توانسته باشیم این مهم را جامه عمل پوشانده باشیم. به رغم همه این عوامل، به قصور و ناتوانی خود اذعان داریم و ممنون از نقد و ایرادات و ارائه طرق اهل فضل؛ که امید است الطافشان شامل حال گردد. همچنین لازم است از همراهی و صبر و حوصله بزرگواران در مؤسسه حکمت - مرکز آموزش‌های کوتاه مدت و فرصت‌های مطالعاتی - ابراز و نهایت قدرشناسی و سپاسگزاری را داشته باشیم؛ خصوصاً آقایان حجج اسلام والمسلمین: ملک افضلی مدیر محترم مؤسسه؛ سید وحید کاشانی معاون آموزش؛ شیخ طهماسب حاتمی مسئول محترم تدوین متون و دیگر دست‌اندرکاران مکرم که بسیار سپاسگزار و قدرشناس تلاش و همراهی‌شان هستم.

انه ولی التوفیق

محمدتقی ربانی